

УДК 282(477)

Надія ДЖУГЛА

УКРАЇНСЬКА ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА В НОВОМУ ТИСЯЧОЛІТТІ, ЇЇ ВИЯВИ Й ТЕНДЕНЦІЇ

У даній статті розглядаються найбільш важливі проблеми, які стоять перед проводом Української греко-католицької церкви в новому тисячолітті. Автор аналізує тенденції та можливі шляхи вирішення цих проблем, розглядає вплив та значення УГКЦ в духовному житті українців.

Ключові слова: Українська греко-католицька церква, патріархат, екуменізм, лефевризм.

Постановка проблеми. Сучасне релігійне життя України неможливе без існування греко-католицької Церкви. Історичний шлях, який пройшла ця Церква, надійно поєднав її з національним та духовним розвитком нашої держави. З часу підписання “Артикулів” Берестейської унії пройшло більш як 400 років і час ствердив доцільність цього об’єднання. В Україні з’явилася ще одна гілка христової Церкви, яка, спираючись на засади Київського християнства, втілювала національну ідентичність та ідею самобутності українців.

Змінювались епохи, становлення та становище греко-католицької церкви, яка шукала свій власний шлях та своє завдання в духовному житті українців.

Перебуваючи в центрі національно-визвольного руху, переживаючи гоніння та “катакомбний період”, УГКЦ зуміла відродитися спочатку в західних областях, а з серпня 2005 року, перенісши осідок зі Львова до Києва, заявила про себе як загальноукраїнську, хоча найбільше парафій її все ж таки зосереджено на Заході.

Сучасне життя українських греко-католиків, здавалося, могло б розвиватися з відносною стабільністю, адже існує досить розвинена мережа релігійних громад, навчальних закладів, періодичних видань, благодійних центрів. Церква намагається активно долучатися до повсякденного життя вірян, підтримує та впроваджує соціальні проекти, займає нейтральну позицію щодо політичного життя, зосереджуючись на духовно-соціальній сфері. Проте на сьогоднішній час можна виділити ряд проблем, які стоять перед керівництвом Церкви і які необхідно вирішувати.

Розглянемо деякі з них:

- по-перше, це нерегульовані проблеми патріаршого статусу, які мають майже півстолітню історію;
- по-друге, намагання керівництва УГКЦ знайти порозуміння та окреслити шляхи майбутнього об’єднання всіх гілок українського християнства;

- по-третє, сепаратистські тенденції, пов'язані з діяльністю лефевристів о. Ковпака та його прихильників.

Аналіз актуальних досліджень. Виокремленні автором проблеми розглядалися такими дослідниками, як П. Яроцький, О. Недавнія, С. Кияк, В. Єленський, які давали свої оцінки зазначеним проблемам.

Метою статті є з'ясування сучасних ключових проблем, які стоять перед греко-католицькою церквою, висвітлення провідних тенденцій та засобів впливу релігійної ідеї на духовне життя пастви.

Виклад основного матеріалу. Що ж до першої проблематики, то вона дісталася Церкві з моменту її утворення. Визнання за УГКЦ патріаршого устрою фактично міститься в “Артикулах” Берестейської унії, а саме право на висвяту своїх владик, кандидатури яких лише затверджує Папа Римський, право українських єпископів бути прирівняними в статусі до римокатолицьких, право розпоряджатися церковним майном, проводити судову владу у своїй Церкві [1, с. 72]. Проте в документи Собору саму ідею патріархату не було внесено, що значно послабило позиції Церкви в майбутньому.

Всі спроби протягом XVII століття створити Український патріархат, які репрезентували спочатку Й. Борецький, М. Смотрицький, П. Могила з боку православних, та Й. Рутський, Р. Корсак – з боку уніатів, зазнали невдач з різних причин, а ідея ця на довгий час була забутою, хоча й виникали подібні прецеденти в 1842 році, як проект утворення “Руського патріарху” та в спробі митрополита А. Шептицького, коли він виступав за об'єднання з православними українцями задля утворення єдиного патріархату, проте, наділяючи Шептицького патріаршими правами над Україною та Росією, офіційно Папа Пій X патріаршого титулу йому не дав, та й створена ще в XVII ст. Конгрегація поширення віри цього статусу для УГКЦ не вимагала. А вже безпосередньо ідея утворення Патріархату УГКЦ була започаткована на II Ватиканському соборі (1963–1965) Йосипом Сліпим, однак всі його намагання домогтися офіційного підтвердження з боку Папи Римського залишилися нездійсненими під приводом того, що українці не мали власної держави. Не підтримали прагнення Йосипа Сліпого й деякі ієрархи Церкви, не беручи до уваги те, що в “Декреті про Східні Католицькі Церкви” каноні 56 зазначено: “Патріарх – це єпископ, якому належить влада над усіма єпископами, не виключаючи митрополитів, і над усіма іншими вірними Церкви, яку він очолює, згідно з приписом права, затвердженого найвищою владою Церкви” [4, с. 37], тому II Ватиканський собор хоч і не дав УГКЦ статусу патріаршої Церкви, але визнав за нею таке право.

Активна діяльність Й. Сліпого, якого з 1975 року іменували як Патріарх Йосип, видання ним законів, обов'язкових для виконання греко-католиками по всьому світі, висвята нових єпископів, участь у надзвичайному Папському синоді 1969 р., проведення собору УГКЦ – все робилося для того, щоб Церква, яка зазнавала репресій, змогла офіційно отримати статус Патріархату. Після проголошення незалежності України, в 1992 р., Львівський собор звернувся до Папи Римського з проханням про

визнання за Церквою патріаршого устрою, знову ж таки посилаючись на рішення II Ватиканського собору та на мученицький шлях Церкви за збереження віри. Не справдилися сподівання українців і на приїзд в Україну Папи Римського Івана Павла II, який, визнаючи тяжкий, героїчний шлях Церкви в історії, не спромігся на цей крок. Чи можливий такий статус у найближчі роки? Мабуть, ні. Адже східна політика Ватикану, нехтуючи правом українських греко-католиків, шукає порозуміння з РПЦ, в планах останньої – утворення Патріархату для українців, а греко-католиків зокрема, неможливе та й нездійсненне.

Друга із зазначених проблем, а саме об'єднання гілок української церкви останнім часом набула популярності, водночас, екуменізм із сфери духовної за останні десятиліття перейшов у сферу політики, тому досить часто у міжцерковних діалогах простежуються суто політичні амбіції аніж церковні потреби. Створивши в ході історії конфесії на землях Київської митрополії, і духовенство і віряни фактично поставили себе в “обмежене утворення” із “обмеженим мисленням”, що статус помісності чи канонічності мають надати для українців інші особи чи інші держави.

Єдність насамперед має бути Христова, між тими гілками, які мають спільну християнську історію, мову, архітектуру. Тут важливо знайти спосіб діалогу між УПЦ КП та УАПЦ, духовні провідники яких повинні відкинути амбіції та непорозуміння, та здійснити об'єднання, а вже потім розпочинати справу об'єднання з греко-католиками. У міжвоєнний період митрополит А. Шептицький писав, що “мало який народ так у релігійному житті оділений, як наш народ, а в тих поділах живуть і діють глибокі антагонізми, що ціле людство роз'єднують на табори, які вічно між собою ведуть завзяту не раз боротьбу і себе взаємно вважають майже за крайніх ворогів” [5, с. 30].

Такий духовний поділ греко-католиків не може сприяти не тільки церковній єдності, але й політичній. Досить часто віряни однієї конфесії з недовірою, а то й ворожістю ставляться до вірян іншої гілки колись єдиної церкви. Політична і церковна поляризація українського суспільства, яка підігривається певними політичними силами, не дає змоги розпочати ефективний діалог між трьома гілками української церкви. Що ж стосується УПЦ МП, то останні події церковного життя цієї конфесії, а також політика Патріарха Кирила щодо впровадження його ідеї “Єдиного русского мира” можуть призвести до ліквідації самостійності в управлінні УПЦ МП, тому брати участь у міжцерковному діалозі самостійно вона не може. Тим більше, що однією із причин неможливості зустрічі між Папою Римським і Патріархом Московським останній називає майнові претензії до УГКЦ, яка знаходиться в духовному підпорядкуванні з Римом. І якщо можна сподіватися, що дві православні конфесії УПЦ КП та УАПЦ активно шукатимуть способу набути статусу помісності чи Патріархату в об'єднаному процесі між собою, то в цьому процесі вони аж ніяк не хочуть бачити ще одну гілку – УГКЦ, яка належить до тієї ж церковної традиції, проте знаходиться в духовній єдності з Римом. Як зазначає глава греко-католиків, що “шлях до єдності не є легким – різні нарости ускладнюють нам просування впродовж століть, є різні

стереотипи, які нам накинули, але це можна подолати при наявності доброї волі” [2, с. 6].

Розглядаючи появу лефевристського руху в лоні греко-католицької церкви, слід зазначити, що він має теж давню історію. Проблема бачення розвитку УГКЦ між “восточниками” та “західниками” виникла ще у міжвоєнний період. Митрополит А. Шептицький започаткував делатинізацію Церкви, очищення обряду від тих запозичень, що нашарувалися з моменту утворення церкви. Діяльність та авторитет Митрополита давав йому змогу висувати ідею церковної єдності ще в цей період. Проте війна і післявоєнні зміни в житті церкви завадили цій діяльності. Після проголошення незалежності нашої держави легалізація греко-католицької церкви і розширення мережі її діяльності зумовили необхідність переїзду митрополії УГКЦ до Києва. У західних областях з’являється внутріцерковний рух з двома векторами бачення розвитку Церкви – традиціоналістів та модерністів. Традиціоналісти не бажають будь-яких змін у церкві, вони відкидають, на їх думку, ті нововведення, які наближають Церкву до занепаду. Цей рух у самій церкві представляють різні люди. Лефевристський рух очолює священник о. В. Ковпак. І хоча Ватикан наклав на нього суспенду (позбавлення священницького сану), що веде до заборони уділяти Святі Тайни, він здійснює літургії, заснував семінарію, братство св. Йосафата, видає часопис, використовує в богослужіннях тільки церковно-слов’янську мову, дотримується латинської традиції та обрядів. Ще однією течією є група ченців із с. Підгірців, що на Львівщині. Це чотири самопроголошені єпископи Чину Святого Василя Великого: Ілля Догнал (Чехія), Методій Шпіржік (Словаччина), Роберт Обергаузер (Словаччина) та українець Василь Гітнок, які в 2004 році прибули в Україну на запрошення УГКЦ. Вони вже мали конфлікт, коли перебували в Чехії. Приїхавши в Україну, вони не погодились із лінією Церкви, звинуватили главу Церкви в просуванні “ліберальної” думки та еретичного вчення, які суперечили, на їх думку, традиції католицької церкви. У 2008 році церковний трибунал наклав на них кару великої есكومуніки, Апостольська сигнатура в Римі залишила вирок у силі. Проте, незважаючи на заборону, вони проголосили створення власної Української Правовірної Греко-Католицької Церкви, де відбувають церковні служби та духовні треби, заперечуючи тим самим не тільки церковні канони (“Артикули”, ККСЦ), але й українські закони, розпалюючи релігійну нетерпимість. Сучасні традиціоналісти-лефевристи вважають, що другий Ватиканський собор (1963–1965) заклав основи занепаду Церкви, а модернізації в УГКЦ ведуть до зменшення ролі і впливу її в духовному житті, негативно ставляться до ідеї “подвійної єдності”, проголошеної главою Л. Гузаром, до діяльності УКУ, до політики єдності з православними українцями. Всупереч забороні щодо їх діяльності та згідно з ККСЦ відносно есكومунікованих священнослужителів, намагалися отримати державну реєстрацію як новоутворена релігійна спільнота – Українська правовірна греко-католицька церква. Експертний висновок щодо відмови у їх реєстрації було підготовлено Відділенням Релігієзнавства ІФ НАНУ і

визнано відмову Державного комітету у справах національностей і релігій обґрунтованою та законною [3, с. 6].

Висновки. Таким чином, розглядаючи зазначені проблеми, які стоять перед греко-католицькою церквою в новому тисячолітті, можна підсумувати, що, по-перше, вирішення патріаршого устрою УГКЦ може бути шляхом самопроголошення, як це зробили шість східних католицьких церков, а Ватикан лише ствердив патріаршу гідність за ними; по-друге, незважаючи на ті розбіжності, які існують між гілками українського християнства, необхідно поглиблювати міжконфесійну співпрацю, спираючись на засади толерантності та пошуку компромісів між ними; по-третє, подолання розколу в греко-католицькій церкві можливе не тільки за допомогою провладу Церкви, але й за активної діяльності мирян, які не дадуть змоги лефевристам використовувати себе як засіб розколу, ворожнечі чи тиску на керівництво церкви, а будуть пам'ятати, що в єдності – сила та євангельська любов.

Активна духовна, соціальна діяльність УГКЦ, обстоювання національних інтересів та свободи людей, авторитет кардинала Любомира Гузара – утверджує УГКЦ як важливий фактор суспільно-релігійного життя держави.

Література

1. Артикули Берестецької унії // Релігійна панорама. – 2005. – № 8–9. – С. 72–73.
2. Гузар Любомир : Бог каже : “Хочете? – Маєте...” / Л. Гузар // День. – 2010. – № 22. – С. 6.
3. Експертний висновок щодо реєстрації т. зв. УПГКЦ // Релігійна панорама. – 2010. – № 2. – С. 39–41.
4. Кодекс канонів східних церков, проголошений Іваном Павлом II. Авторизований переклад. – Львів : Видавництво О. О. Василіан, 1995. – 471 с.
5. Шептицький Андрей, митрополит. Як будувати Рідну Хату / А. Шептицький. – Львів : Гердан, 2003. – 47 с.

Отримано 01.06.2012

Summary

Dzhugla Nadiya. Ukrainian Greek-Catholic church in new millennium, its kinds and tendencies.

This article is about the most important problems of Ukrainian Greek-Catholic church in the new millennium. The author analyzes the tendencies and possible ways of solving these problems and studies influence of Ukrainian Greek-Catholic Church in the spiritual life of the Ukrainians. In particular, this resolution of the patriarchal structure of the UGCC, which may be realized by self-proclamation as it did six Eastern Catholic Churches, based on the principles of tolerance and compromise between them. The attention to the fact that, despite the differences that exist between the branches of Ukrainian Christianity must deepen interdenominational cooperation. Finally, it is about overcoming the schism in the Greek Catholic Church, which is possible not only through the guidance of the Church, but also by the active work of the laity. It is noted that only in unity is possible to strengthen the Church.

Keywords: *Ukrainian Greek Catholic Church, patriarchate, ecumenism, lephetrizm.*